مشهد خانه همه ایرانی‌هاست

در سفری به کوچه‌های مشهد، می‌توانید با آداب‌ورسوم نوروزی اقوام ایران آشنا شوید

مشهد، نه فقط یک شهر، بلکه شاهراه و مینیاتوری از فرهنگ‌های ایران است. از سال ۶۱۷ قمری، پناهگاه مهاجران بی‌شماری بوده است که هرکدام گوشه‌ای از فرهنگ خود را به این شهر آورده‌اند. در کوچه‌های مشهد می‌توان خرمشهر، زاهدان، کابل و فرهنگ‌های ترکی و کرمانجی را دید. مهاجران با طعم غذاها، ادویه‌ها، رنگ لباس‌ها و مرام و مسلکشان، سخاوتمندانه فرهنگ خود را در شهر گسترانده‌اند. تعطیلات عید نوروز فرصت مناسبی است که با سرزدن به محلات مختلف شهر مشهد به گوشه‌گوشه کشور سفر کنیم و در این مطلب می‌خواهیم به بخشی از آداب و رسوم نوروزی این اقوام در مشهد اشاره کنیم تا سفرهای نوروزی قشنگ‌تری در مشهد داشته باشید.

ترک‌ها: قوم قدیمی با فرهنگ آمیخته

ترک‌ها، از اقوام قدیمی مهاجر مشهد، با فرهنگ این شهر درآمیخته‌اند. قفقازی‌ها، مروی‌ها، بادکوبه‌ای‌ها، تبریزی‌ها و ترکمن‌ها در طول تاریخ به مشهد مهاجرت کرده‌اند. محله‌های قدیمی ترک‌ها شامل سرشور، چهارباغ، پاچنار و ته‌پل‌محله بوده است.

ورود به سال جدید با نان و سبزی

رسم جالب ترک‌های عشق‌آباد: بزرگ‌ترین مرد خانواده با نان و سبزی وارد خانه می‌شد تا سالی پربرکت را نوید دهد. همچنین، تفسیر نقش تخم‌مرغ برای پیش‌بینی سرنوشت هر فرد در سال نو انجام می‌شد.

عبور از سیاهی چهارشنبه‌سوری با شیربرنج

چهارشنبه‌سوری ترک‌های بادکوبه‌ای (باکو) با پریدن از آتش و خواندن شعر «آتیل، ماتیل چرشنبه/ بختم آچیل چرشنبه» همراه بود. شیربرنج به‌عنوان غذای مخصوص، نماد عبور از سیاهی‌ها در این شب پخته می‌شد.

سال پرمهمان با دلمه

آذری‌های مشهد عروسک «تَکَم» را فراموش کرده‌اند، اما خنچه‌برون (فرستادن هدیه به خانه عروس) در چهارشنبه‌سوری را گرامی می‌دارند. پختن دلمه برگ‌مو در لحظه تحویل سال نیز به نشانه سالی پر از مهمان انجام می‌شود.

بلوچ‌ها: خوش‌پوش با رسوم رنگارنگ

بلوچ‌ها، سیستانی‌ها و زابلی‌ها به دلایل مختلف به مشهد مهاجرت کرده و در محله‌هایی خاص ساکن شده‌اند. آن‌ها ارتباطات قومی و لباس محلی خود را حفظ کرده‌اند.

سالی پررونق با خوردن «چَلبَک»

بسیاری از رسوم نوروزی مانند جشن بهارگاهی و کاشت درخت خرما به‌دلیل ممکن‌نبودن اجرا در مشهد از یاد رفته‌اند. با این حال، پخت نان روغنی «چَلبَک» و نان مثلثی «بورَک» همچنان رواج دارد. سمنوی سیستانی نیز برای سفره هفت‌سین تهیه می‌شود.

سرمه، هدیه‌ای به سوی چشم

جشن نوروز بین بلوچ‌ها کم‌رنگ شده است، اما آیین «سرمه‌سایی» هنوز اهمیت دارد. زنان بلوچ سنگ سرمه را می‌سایند و در روز اول بهار به دختران هدیه می‌دهند. بسته‌های سرمه در بازار تاجرآباد مشهد پرطرف‌دار است.

یک بده‌بستان خوش‌مزه

سیستانی‌ها و بلوچ‌ها با وجود تفاوت‌ها، داد و ستدهای فراوانی دارند. سیستانی‌ها در نوروز کره و خامه را به روغن حیوانی تبدیل می‌کنند و با خرماهای هدیه گرفته‌شده از بلوچ‌ها، حلوای «مَدَر» درست می‌کنند و به‌عنوان عیدی برای آشنایان بلوچ خود می‌فرستند.

کرمانج‌ها: دلیر با رسوم به‌یادماندنی

کرمانج‌ها که برای محافظت از مرزها به خراسان کوچانده شدند، جمعیت زیادی از مشهد را تشکیل می‌دهند. آن‌ها در محلات غربی و جنوب‌غربی شهر ساکن‌اند.

آمال و آرزوهای «هفده‌مال» زیر یک سنگ

کرمانج‌ها لباس‌های سنتی خود را کنار گذاشته‌اند، اما رسوم نوروزی را حفظ کرده‌اند. در رسم «هفده‌مال»، هر فرد سنگی را در دشت نشان می‌کند و پس از تحویل سال، رویش سبزه زیر آن نشانه سالی پربرکت است.

علفه؛ جشنی به‌نام مردگان، به‌کام نیازمندان

در عید علفه، کرمانج‌ها با بردن شیرینی و میوه سفره هفت‌سین بر سر مزار درگذشتگان، این خوراکی‌ها را با نیازمندان به اشتراک می‌گذارند. آن‌ها با پخت «چوزمه» یا «سوزمه» این عید را گرامی می‌دارند.

«موری» به‌نام چه کسی درمی‌آید؟

در چهارشنبه‌سوری، کرمانج‌ها آش «دانو» می‌پزند و مهره‌ای به‌نام «موری» در آن می‌اندازند. به نام هرکس که موری دربیاید، سال، سال شانس اوست و به مراد دلش می‌رسد.

کشتی با چوخه، سرگرمی نوروزی کرمانج‌ها

کشتی با چوخه از تفریحات رایج کرمانج‌هاست که در روزهای نوروز رونق بیشتری دارد. گود زینل‌خان اسفراین در سیزده‌به‌در، میزبان پرتماشاچی‌ترین مسابقات کشتی در ایران است.

عرب‌ها: نجیب با عطر جنوب

مهاجرت خرمشهری‌ها و آبادانی‌ها به مشهد یادآور جنگ و دردی مشترک است. مجتمع شهید بهشتی (شهرک عرب‌ها) با فلافل، سمبوسه، ماهی و خرما، تکه‌ای از جنوب را در مشهد زنده کرده است. شعار «آبادان برزیلته» و صدای «دَمام» و «نی‌انبون» حال‌وهوای جنوبی به این شهرک بخشیده است.

مرکز خرید ماهی شب عید

مجتمع شهید بهشتی به‌دلیل تنوع و قیمت مناسب ماهی‌های تازه خلیج‌فارس، به مرکز خرید ماهی شب عید مشهدی‌ها تبدیل شده است. نسل سوم عرب‌های شهرک، نوروز را به تقلید از دیگرمشهدی‌ها با ماهی به روش‌های مختلف جشن می‌گیرند.

رمضان برای عرب‌ها شیرین‌تر از نوروز است

برای نوروز شیرینی خرمایی شبیه کلمپه پخته می‌شود، اما در رمضان انواع شیرینی مانند لگیمات، بامیه عربی و کاستر تهیه می‌شود. بازی گروهی «صِگله ولاگ» نیز در تعطیلات عید انجام می‌شود.

دورهمی‌های افطار تا سحر

هم‌زمانی نوروز و رمضان فرصتی برای دورهمی‌های افطار تا سحر فراهم کرده است. خرمای سفره افطار نیز از انواع خرماهای جنوب تهیه می‌شود. عرب‌های مشهد نوروز را یک روز جشن می‌گیرند، اما امسال از هم‌زمانی این دو عید برای دورهمی استفاده می‌کنند. در رمضان «تعتومه» برگزار می‌شود و عید فطر با عیدی‌دادن و «فک‌حزن» (هدیه‌دادن لباس رنگی برای عزادرآوردن) گرامی داشته می‌شود.

شب سرنوشت ساز

چقدر برای شب قدر آماده‌اید؟

به شبی فکر کنید که می‌تواند سرنوشت یک سال شما را رقم بزند؛ شبی که فرشتگان فوج فوج به زمین می‌آیند و رحمت الهی بر بندگان جاری می‌شود. این شب، شب قدر است؛ شبی که قرآن در آن نازل شده و ارزش آن از هزار ماه عبادت بیشتر است! اما چگونه می‌توان از این فرصت بی‌نظیر بهره برد؟ رازهای این شب پرفضیلت چیست؟ در ادامه، سفری معنوی به شب قدر خواهیم داشت و با بررسی اعمال، فضائل و روایات مربوط به آن، راهی برای نزدیکی بیشتر به معبود و رقم زدن بهترین سرنوشت خواهیم یافت. آماده‌اید؟

علی(ع) تجسم عینی عدالت

آیت ا... سیدان

آنچه باعث شده است با وجود مظلومیت، علی بن ابیطالب(ع) تجسم عینی عدالت و الگوی عدالت‌طلبان عالم در طول تاریخ باشند، آن است که با وجود تحمیل چنین ظلمی به ایشان، هرگز و هرگز حتی به قدر ذره‌ای از عدل کوتاه نیامدند و عدالت را حتی در حق دشمنان خود روا می‌داشتند. چنان‌که از ایشان نقل شده است: «اگر همه عالم به من داده شود برای اینکه گندمی از دهان مورچه‌ای بگیرم، هرگز چنین نخواهم کرد». عدالت امام علی(ع) شامل دوست و دشمن می‌شد و در این‌باره هیچ‌گونه تمایز و تبعیضی قائل نمی‌شدند؛ چنان‌که هیچ مظلومی در ارتباط با ایشان خائف و ترسان نبود که ممکن است در حقش ظلمی شود و هیچ ظالمی طمع نداشت به اینکه حضرت امیر(ع) به او کمک کنند و در ظلم او شریک شوند.

انتظار امام علی(ع) از شیعیان

این‌طور نیست که امام علی(ع) چون حقشان غصب و بر وجود مبارکشان ظلم‌های بسیار روا داشته شد، سکوت کرده و انتظارات خود از شیعیان و محبان را بیان نکرده باشند، بلکه حضرت امیر(ع) از ما انتظار دارند در مسیر حق و عدالت حرکت کنیم، از اندیشه، سخن و عمل ایشان الگو و الهام بگیریم و پیروی کنیم و تلاشمان بر این باشد که در همه شئون زندگی بر مدار عدل، عمل کنیم و رضای پروردگار را درنظر بگیریم.

فضایل شب قدر

شب قدر یا لیلة‌القدر، شبی باارزش و پرفضیلت نزد مسلمانان و شب نزول قرآن و شب مقدرشدن امور انسان‌هاست. طبق برخی روایات شیعه، مقدرات انسان‌ها به امام زمان(عج) عرضه می‌شود. زمان دقیق این شب معلوم نیست، ولی طبق بسیاری از روایات، در ماه رمضان واقع شده است و یکی از شب‌های نوزدهم، بیست‌ویکم یا بیست‌وسوم است.

احیا یعنی چه؟

احیا یا شب‌زنده‌داری به معنای شب را به دعا و عبادت گذراندن، از سنت‌های مهم اسلامی است. در احادیث، احیای شب‌های قدر، شب اول ماه رجب، شب نیمه‌شعبان، شب عید فطر و شب عید قربان توصیه شده است. به‌گفته مفسران براساس سوره مزمل، در صدر اسلام شب‌زنده‌داری به قصد نماز شب حدود یک سال بر پیامبر(ص)، واجب بود و مسلمانان درکنار پیامبر(ص)، آن را به‌جای می‌آوردند، اما پس از حدود یک سال، خداوند در این حکم، تخفیف قائل شد و تهجد، جای شب‌زنده‌داری را گرفت.

توصیه روایات به احیا

از میان شب‌های متعددی که احیای آن‌ها در روایات سفارش شده است، شب‌زنده‌داری در شب‌های ماه رمضان به‌ویژه دهه آخر آن، به‌سبب احتمال واقع شدن شب قدر در آن‌ها، درمیان مسلمانان و به‌ویژه شیعیان مورد توجه بیشتر بوده است؛ براساس حدیثی از امام باقر(ع) هرکه شب قدر را احیا بدارد، گناهانش بخشیده می‌شود؛ هرچند به عدد ستارگان آسمان، سنگینی کوه‌ها و وسعت دریاها باشد (فضائل‌الاشهرالثلاثه، ص ۱۱۸). همچنین در روایتی از امام علی(ع)، احیای چهار شب یعنی شب اول ماه رجب، شب نیمه‌شعبان، شب عید فطر و شب عید قربان، توصیه شده است (وسائل‌الشیعه، قم، ج ۷، ص ۴۷۸).

شبی برتر از هزار ماه

در مورد اهمیت شب قدر همین‌قدر بس که خداوند سوره‌ای درباره این شب، نازل فرموده است و در این سوره خطاب به پیامبرش می‌فرماید: «وَمَا أَدْرَاکَ مَا لَیْلَةُ الْقَدْرِ؛ و تو چه می‌دانی که شب قدر چیست؟» آن‌گاه خداوند بدون فاصله به عظمت و بزرگی آن شب اشاره کرده، می‌فرماید: «لَیْلَةُ الْقَدْرِ خَیْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ؛ شب قدر از هزار ماه بهتر است». شخصی خدمت امام باقر(ع) عرض کرد: «مراد از اینکه شب قدر بهتر از هزار ماه است، چیست؟». ایشان فرمودند: «انجام هر کار شایسته‌ای مانند نماز، زکات و انواع خوبی‌ها در آن شب، برتر از هر کار شایسته‌ای است که در مدت هزار ماه که شب قدر در آن نیست، انجام شود».

بهترین اعمال شب قدر

برای تشخیص اینکه بهترین عمل چیست، باید به فرمایش‌های معصومین(ع) مراجعه کرد؛ مشابه همین سؤال را امام علی(ع) از رسول خدا(ص) پرسیدند، با این مضمون که «ای رسول خدا! برترین اعمال در ماه مبارک چیست؟». حضرت پاسخ فرمودند: «ای اباالحسن! برترین اعمال در این ماه، پرهیز از محرمات است». فراموش نکنیم که این پاسخ «پرهیز از محرمات»، پاسخ یک معصوم به معصوم دیگر است، پس به طریق اولی برای ما انسان‌های معمولی، این نکته حیاتی است که بدانیم در تمامی اوقات به‌خصوص ماه مبارک رمضان، که شب‌های قدر را نیز شامل می‌شود، بهترین اعمال این است که از محرمات الهی بتوانیم دوری کنیم.